

HAYAT BİLGİSİ DERSİNE YÖNELİK BİR TUTUM ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Yrd. Doç. Dr. Filiz ZAYİMOĞLU ÖZTÜRK

Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, filizzayimogluozturk@odu.edu.tr

Mehmet COŞKUN

Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, mhmtcskn1907@hotmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı ilkökull., 2. ve 3. sınıf kademelerinde okutulan Hayat Bilgisi dersine yönelik öğrenci tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeği geliştirmektir. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunu Samsun ve Giresun illerinde bulunan ilkökulların 2. ve 3. sınıflarında öğrenim görmekte olan 300 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunda bulunan öğrencilerin 165'i kız 135'i ise erkektir. Öğrencilerin 117'si ikinci sınıfta 183'ü ise üçüncü sınıfta öğrenim görmektedir. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında başlangıçta açımlayıcı faktör analizi çalışmalarına yer verilmiştir. Araştırmanın açımlayıcı faktör analizi SPSS 17 paket programıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada uygulanan faktör analizi sonuçlarına göre; ölçeğin Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri 0.906 bulunmuştur. Bartlett küresellik testi sonucu olarak 2431,319 tespit edilmiştir. Ölçeğin bütününe ilişkin Cronbach alpha güvenirlilik katsayısı ise 0,747 bulunmuştur. Araştırmanın sonucunda "Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Tutum Ölçeği"nin, ilkökul seviyesinde öğrenim gören öğrencilerin tutumlarını belirlemek amacıyla kullanılabilmesi görülmüştür. Okuma becerilerinin yeterli olmaması nedeniyle birinci sınıf öğrencilerinin ölçeği öğretmen yardımıyla, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin de bireysel olarak doldurmaları önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Hayat Bilgisi Dersi, Tutum Ölçeği, Yapı Geçerliği, Güvenirlilik, Açımlayıcı Faktör Analizi.

DEVELOPING AN ATTITUDE SCALE TOWARDS LIFE STUDIES LESSON: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Abstract

The aim of this study is to develop an attitude scale which is valid and reliable towards life studies lesson in order to measure students' attitudes who are attending 1st, 2nd and 3rd grade levels. The study group of this study consists of 300 2nd and 3rd grade students who are being educated in Samsun and Giresun provinces' elementary schools. The study group consists of 165 girls and 135 boys. 117 students are being educated in 2nd grade and 183 in 3rd grade. The exploratory validity study was administered within the validity studies of the scale. The exploratory validity study was conducted by SPSS 17 software. According to the exploratory factor analysis results; Kaiser Meyer Olkin (KMO) value of the scale is 0.906. Bartlett sphericity test value is detected as 2431,319. The Cronbach alpha reliability coefficient is detected as 0,747 for the whole scale. As a consequence of the study, it was seen that "Life Studies Lesson Attitude Scale" might be used to detect the attitude levels of the elementary school students. Due to the literacy insufficiency, it is recommended that the students of 2nd grade should have the teacher assistance, and the 3rd grade students complete it individually.

Key Words: Life Studies Course, Attitude Scale, Construction Validity, Reliability, Exploratory Factor Analysis.

GİRİŞ

Doğal ve toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bir bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanan Hayat Bilgisi (Sönmez, 1998), ilköğretimin ilk üç sınıfında öğrenim gören öğrencilerin, iyi bir insan, iyi bir vatandaş olması, çevresine etkin ve olumlu bir biçimde uyum sağlaması için gerekli olan temel davranışları kazanmasını sağlayan ilk ders olarak da tanımlanmaktadır (Öztürk ve diğerleri, 2002). Hayat Bilgisi dersinde, çocuğa içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel çevreyi inceleyerek daha küçük yaşlardan itibaren, çevresi ve çevre sorunları hakkında doğru ve sağlam bilgiler ile çevreye uyumda iyi alışkanlık ve gerekli beceriler öğretme amacı ön plandadır (Binbaşıoğlu, 2003). Bir ders olarak ele alındığında günümüz eğitim anlayışına uygun olarak yapılandırıcı yaklaşım temel alınarak hazırlanan Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın öncelikli amacı, öğrencilerin temel yaşam becerileri kazanmalarına ve olumlu kişisel nitelikler geliştirmelerine yardımcı olmaktır (MEB İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, 2009). Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin yaşadıkları çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmeleri ve programdaki kazanımları içselleştirilerek yaşamlarına yansıtılmaları beklenmektedir.

Öğrencilerin istenen davranışları kazanabilmeleri yani kazanımları içselleştirebilmeleri onların hazırbulunuşluklarıyla yakından ilgilidir. Öğrenmeye hazır olma yani hazırbulunuşluk ise öğrencinin bilgisi, yetenekleri, ilgileri, alışkanlıkları, tutumları ve değerleri ile ilgilidir. Bu unsurları dikkate almayan bir öğretim durumunda geçerli öğrenme yaşantılarının oluşması beklenemez (Taşdemir, 2000).

Tutum ile ilgili çalışmalar, öğrencilerin derse ve konuya olan tutumlarının, onların derse nasıl yaklaştıklarını, o konudaki bilgi düzeylerini, performanslarını, bilgi edinme isteklerini ve ilgilerini belirleyebileceğini ortaya koymaktadır (Bloom, 1995). Eğitim etkinlik ve verimliliğini en üst seviyeye çıkarmaya çalışan Bloom'un tam öğrenme kuramı öğretim hizmetinin niteliği, öğrenme ürünleri ile öğrenci nitelikleri olarak adlandırılan bilişsel ve duyuşsal giriş davranışları olmak üzere üç temel değişkenden oluşmaktadır (Senemoğlu, 2002). Duyuşsal giriş davranışları, öğrencilerin herhangi bir konuya karşı ilgileri, tutumları ile kendilerine güven duyma durumu olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla öğrenciler, herhangi bir konuya veya derse karşı ilgili olduklarında ve olumlu tutum geliştirdiklerinde daha etkili öğrenmekte ve sonuçta daha başarılı olmaktadır (Erden ve Akman, 1997; Fidan, 1996). Ayrıca duyuşsal özelliklerin ilgili dersin öğrenme başarısını yaklaşık dörtte bir oranında artırdığını ve öğrenilen alana yönelik tutumların, bilişsel başarı üzerinde etkili olduğunu vurgulanmaktadır (Bloom, 1995).

Öğrenci başarılarının ölçülmesinde, öğrencinin dersi sevmesinde, derse ilgi duymasında vb. duyuşsal alanla özellikle tutumla ilgili olduğu düşünülürse; öğrencilerin tutumlarının belirlenmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle ilköğretim çağındaki bireylerin eğitim öğretim süreçlerinde derslere yönelik tutumlarının belirlenmesi eğitim öğretim sürecinin doğru yürütülmesi için önemli görülmektedir. Belirli bir nesneye, objeye ya da bireye yönelik tutum; fizyolojik tepkilerden vardama, açık davranışlardan vardama ve ölçek geliştirme olmak üzere üç farklı şekilde belirlenmektedir (Kan ve Akbaş, 2005). Bu araştırma kapsamında Hayat Bilgisi dersine yönelik tutumların belirlenmesinde yukarıdaki yollardan biri olan ölçek geliştirme yöntemi kullanılmıştır.

Bu noktadan hareketle araştırmanın amacı; ilköğretim 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi dersine yönelik öğrenci tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeği geliştirmektir. Bir ilköğretim dersi olan Hayat Bilgisi Dersine yönelik bireylerin tutumlarını belirlemek amacıyla yürütülen bu ölçek çalışmasının alanda ilk olması ve bundan sonraki süreçte bu konuda yapılacak olan çalışmalara yardımcı olması bakımından önemli olarak değerlendirilmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, *HBTÖ (Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Tutum Ölçeği)*'nin geliştirilmesi sürecinde uygun örneklem üzerinde uygulama yapılarak faktör analizi gerçekleştirilmesi nedeniyle deneysel süreç uygulanmıştır. Ölçeğin geliştirilmesi süreci farklı aşamalarda gerçekleşmiştir. Büyüköztürk (2012) tarafından önerildiği üzere, veri toplama aracının geliştirilme süreci, aşağıdaki aşamalarda gerçekleştirilmiştir:

1. *Problemi Tanımlama*: İlk aşamada araştırma problemi ve amacı oluşturulmuştur.
2. *Öğrencilere Metin (Kompozisyon) Yazdırma*: İkinci aşamada, araştırmacılar bir sınıf ilkökul öğrencisinden hayat bilgisi dersine yönelik duygu ve düşüncelerini anlatan bir metin yazmaları istenmiştir.
3. *Madde Yazma*: Üçüncü aşamada öğrencilerden istenen metinlerden de faydalanılarak bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu aşamada, alan yazın ve öğrencilere yöneltilen açık uçlu sorulardan toplam 42 madde havuzunda yer almıştır.
4. *Uzman Görüşü Alma*: Kapsam geçerliliğinin sağlanması amacıyla madde havuzunda yer alan maddelerden bazıları elenmiştir.
5. *Ön Uygulama ve Ankete Son Şeklinin Verilmesi*: Tespit edilen örneklem üzerinde ölçeğin ön deneme uygulaması yapılarak elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Araştırmanın bulgular ve yorum kısmında bu aşamalarla ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmaya katılan öğrencilerin bazı kişisel bilgileri tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Kişisel Bilgileri

Kişisel Bilgiler	f	%	
Cinsiyet	Kız	165	55
	Erkek	135	45
Yaşadığı Yer	Samsun	185	62
	Giresun	115	38
Sınıf Düzeyi	2. Sınıf	117	39
	3. Sınıf	183	61
Toplam	300	100	

Tablo 1'e göre, öğrencilerin 165'i (%55) kız ve 135'i (%45) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Yine tablo 1'e göre, araştırmanın Samsun ve Giresun illerinin ilkökullarında öğrenim gören 117 (%39) kişilik 2. sınıf ve 183 (%61) kişilik 3. sınıf öğrencisi ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Katılımcıların özellikleri incelendiğinde alt gruplar bazında dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Tutum Ölçeği (HBTÖ), 15 maddeden oluşan üçlü Likert tipi (evet, kısmen, hayır) bir ölçektir. Ölçeğin toplam puanı öğrencilerin verdikleri cevaba göre puanlanan maddelerin toplamından oluşur. Ölçeğin toplam puanı 15-45 arasında değişebilir. Puanın yüksek olması (45 veya bu puana yakın) öğrencilerin hayat bilgisi dersine yönelik olumlu tutuma sahip olduğunu işaret etmektedir.

Ölçek Maddelerini Oluşturma

Ölçeğe ilişkin tutum maddelerinin oluşturulması için öğrencilerin hayat bilgisi dersine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik bir kompozisyon / metin yazmaları istenmiştir. Ayrıca alan yazın taraması ile ölçeğin ön uygulama formu 22 adet tutum maddesi şeklinde oluşturulmuştur. Çalışmada 3'lü likert tipi ölçekleme kullanılmıştır. Ancak, 5'li dereceleme sistemi en yaygın olarak kullanılanlardan biri olmasına rağmen (Tavşancıl, 2002), bu çalışmanın hedef kitlesi okuma / anlama becerilerinin yeni kazanıldığı ve yetersiz olma ihtimali nedeniyle 3'lü likert kullanılmıştır.

Geliştirilen ölçekte yer alan olumlu ve olumsuz maddelerin veri giriş değerleri tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: HBTÖ'deki Olumlu ve Olumsuz Maddelerin Puanlandırılması

	Olumlu Madde Puanlama	Olumsuz Madde Puanlama
Katılıyorum	3	1
Kararsızım	2	2
Katılmıyorum	1	3

Verilerin Elde Edilmesi ve Analizi

HBTÖ, ilkokul 2. ve 3. sınıf öğrencilerine uygulandığından, uygulama yapılan öğrencilerin okuma becerilerinin yeterince gelişmiş olduğu okullar tercih edilmiştir.

Ölçeğin deneme çalışması Samsun ili Vezirköprü ve Giresun'un Merkez ilçelerinde öğrenim gören ilkokul 2. ve 3. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. 311 öğrenci ile gerçekleştirilen deneme çalışmasından elde edilen veri toplama araçları ön kontrolden geçirilmiş ve eksik ve hatalı doldurulanlar değerlendirme dışı bırakılmıştır. Yanlış işaretleme yapan 11 anket değerlendirme dışı bırakılmış, ölçeğin geliştirilmesi için 300 kişi üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Ölçek uygulandıktan sonra veriler bilgisayar ortamına aktarılırken olumlu soru maddeleri için katılma derecesine üçten bire doğru, olumsuz soru maddeleri için ise birden üçe doğru puanlanmıştır (Tablo 2). Veriler bilgisayar ortamında SPSS - 17 programıyla analiz edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

HBTÖ'nin geliştirilmesi sürecinde araştırmanın yürütülebilmesi için Samsun İli Vezirköprü ilçesi ve Giresun ili merkez ilçesi sınırları içindeki ilkokullarda uygulama yapmak amacıyla MEB mercilerinden gerekli izinler alınmıştır. Çalışmaya katılacak öğrencilere uygulama yapılmadan önce uygulama yapılan sınıfların öğretmenleri çalışmanın amacı ve yöntemi konusunda sözlü olarak bilgilendirilmiştir. Veriler araştırmacıların biri tarafından sınıf içinde toplanmıştır. Öğrenciler anket formlarını isim belirtmeksizin doldurmaları,

mümkün olduğunca boş bırakmamaları istenmiştir. Ölçeğin doldurulma süreci sınıf başına yaklaşık 10-15 dakikalık bir süre almıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölüm, ölçek betimsel verileri, ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları şeklinde olmak üzere üç alt başlık altında incelenmiştir.

Ölçek Betimsel Verileri

HBTÖ ile toplanan verilerin analiz edilmesi sonucu elde edilen ölçek betimsel istatistikleri tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: HBTÖ Puanları Dağılımının Betimsel İstatistikleri

İstatistiksel Özellikler	Veriler
Aritmetik Ortalama	1,3610
Standart Sapma	,27742
Çarpıklık	1,067
Ranj (Genişlik)	1,92
En Yüksek Puan	2,92
Standart Hata	,01602
Varyans	,077
Sivrilik	2,566
En Küçük Puan	1,00

Tablo 3 incelendiğinde, HBTÖ ilişkin betimsel veriler incelendiğinde ölçek ortalama değerinin 1.3610, standart sapmasının ise 0.27742 olduğu görülmektedir. Bu veriler katılımcıların ortalamasının altında (ortalama 1.5) olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin hayat bilgisi dersine ilişkin tutumlarının olumsuz olduğu ifade edilebilir.

Ölçeğin Geçerliği

Geçerlik, “bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği başka herhangi bir özellik ile karıştırmadan, doğru ölçebilme derecesi” olarak tanımlanmaktadır (Öncü, 1994). Bu başlık altında ölçeğin kapsam geçerliği ve yapı geçerliği bilgileri verilmiştir.

Kapsam geçerliği: Kapsam geçerliği, “bir bütün olarak ölçeğin ve ölçekteki her bir maddenin amaca ne derece hizmet ettiği” olarak tanımlanmaktadır (Tekin, 1977). HBTÖ'nin kapsam geçerliği, bir form ile alan uzmanlarının görüşüne sunulmak suretiyle tespit edilmiştir. Uzman görüşü formu ile uzmanlardan her bir maddeyi kapsam geçerliği açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Ölçek için görüşü istenen tüm uzmanlar ölçeğin kapsam geçerliği ile ilgili görüşlerini bildirmeleri sonucunda ölçeğin kapsam geçerliğini sağladığı kabul edilmiştir. Uzman görüşlerinin maddelere göre dağılımını gösteren değerlendirme sonuçları tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Taslak Ölçeğin Kapsam Geçerliği Uzman Değerlendirme Sonuçları

Maddeler	Uygun Değil (1)	Değiştirilerek Kalabilir (2)	Uygun (3)	Çıkarılan Maddeler	Kalan Maddeler
Madde 1			X		X
Madde 2			X		X
Madde 3	X			X	
Madde 4			X		X
Madde 5			X		X
Madde 6			X		X
Madde 7		X			X
Madde 8		X			X
Madde 9		X			X
Madde 10		X			X
Madde 11			X		X
Madde 12			X		X
Madde 13			X		X
Madde 14	X			X	
Madde 15			X		X
Madde 16			X		X
Madde 17			X		X
Madde 18		X			X
Madde 19		X			X
Madde 20		X			X
Madde 21		X			X
Madde 22			X		X
Madde 23		X			X
Madde 24			X		X

Uzman değerlendirmesi ile kapsam geçerliğini sağlamayan 2 madde ölçekten tamamen çıkarılmış, 9 madde ise uzmanların tavsiyeleri göz önünde bulundurularak yeniden yazılmıştır.

Yapı Geçerliği

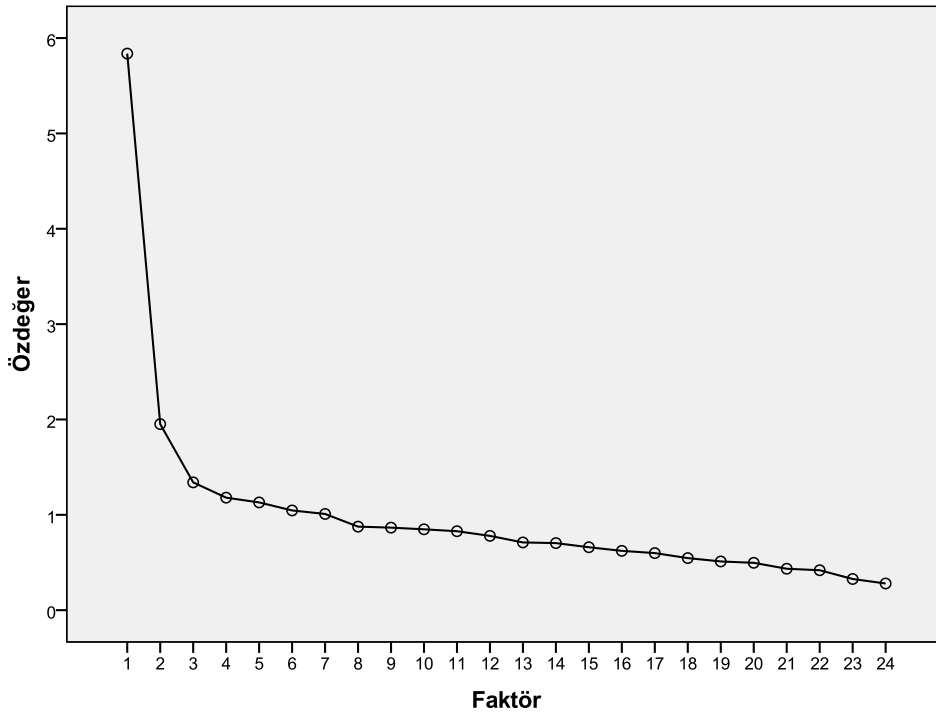
Bu başlık altında açımlayıcı faktör analizi ve başlıkların isimlendirilmesi konularına yer verilmiştir.

Açımlayıcı faktör analizi: HDTÖ'nin açımlayıcı faktör analizinin yapılmasından önce örneklem uygunluğu (sampling adequacy) ve Barlett Sphericity (küresellik) testleri

yapılmıştır. Faktör analizi yapılmasının ön şartlarından biri olarak verilerin faktör analizine uygunluğunun test edilmesi amacıyla KMO değerinin 0,60'dan yüksek ve Barlett küresellik testinin ise anlamlı çıkması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2009). Field(2002)'e göre, KMO verilerinde, “0,50-0,70 arası=orta düzey”, “0,70-0,80 arası=iyi”, “0,80-0,90 arası=çok iyi” ve “0,90 ve üzeri=mükemmel” olarak ifade edilmektedir (Akt: Dede ve Yaman, 2008: 25). Bu araştırmada geliştirilen HBTÖ'nün KMO değerinin 0.912 olduğu belirlenmiş ve bu değer ise “çok iyi” derecesine karşılık geldiği, buradan hareketle de bu çalışmada yapılan faktör analizinin güvenilir olduğu ifade edilebilir.

Yine, yapılan analizlerde Barlett Sphericity testi χ^2 değeri ise 1987,220 ($p<.001$) bulunmuştur. Tüm maddeler için temel bileşenler analizi bağlamında açımlayıcı faktör analizi için yapılan ilk analizde bileşen matriksi incelenmiş ve birinci maddenin sahip olduğu faktör yük değeri ile diğer faktörlerdeki yük değerleri arasındaki farkın en az 0.10 olması şartını taşımadığı (Büyüköztürk, 2009) görüldüğünden (1, 4, 17, 19, 20, 21, 22, 23 ve 24. maddeler) madde çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır.

Birinci faktör analizi sonucunda elde faktörlere ait özdeğerler (scree plot) grafiği şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1: HBTÖ Faktör Analizine İlişkin Özdeğerler Grafiği

Şekil 1'de görüldüğü gibi, ölçeğin temel olarak iki faktörden oluşmaktadır. Bu nedenle ölçeğin temelde 2 faktörden oluşturulması, diğer faktörlerin açıklanan toplam varyansa katkılarının az olmasından dolayı çıkarılması uygun görülmüştür.

Bazı maddelerin ölçekten çıkarılması nedeniyle ikinci kez yapılan faktör analizi sonucunda 2 adet faktör altında toplanan ölçek maddelerinin ölçek puanlarındaki varyansın % 55.768'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Maddeler açısından her bir maddenin açıkladığı varyans değerlerinin-0,47 ile 745 arasında değiştiği görülmüştür. HDTÖ ikinci faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yüklerinin dağılımı tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Hayat Bilgisi Tutum Ölçeğinin Maddelere Göre Döndürülmüş-Faktör Yüklerinin Dağılımı

Madde No	Faktör Varyansı*		Madde No	Faktör Varyansı	
	Faktör - 1	Faktör - 2		Faktör - 1	Faktör - 2
1	,556	-,124	9	,538	,109
2	,620	,012	10	,015	,651
3	,578	-,006	11	,479	,072
4	,652	,001	12	,467	-,047
5	,528	-,027	13	-,164	,745
6	,057	,649	14	,465	,042
7	,541	-,001	15	,622	,102
8	,598	,043	-	-	-
Açıklanan Varyans	32,454	23,414			

*Faktör varyansı yüksek olan maddeler koyu olarak işaretlenmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, HBTÖ'yü oluşturan iki alt faktörün, tüm ölçek puanları içindeki varyansın % 55.768'sini açıkladığı görülmektedir. Bu beş faktör içinde fazla madde sayısı ve daha yüksek varyans değerine sahip olan Faktör-1, toplam varyansın %32,454'lük kısmını açıklamaktadır.

Faktörlerin isimlendirilmesi: Gerçekleştirilen analizler neticesinde Hayat bilgisi tutum ölçeğinin, 2 adet faktörden oluştuğu, geçerlik ve güvenilirlik koşullarını taşıdığı görülmüştür. Faktörler isimlendirilirken, her bir faktör grubunda toplanan ifadeler incelenerek, araştırmacılar tarafından önerilen faktör adlarına3alan uzmanının görüşü alındıktan sonra son şekli verilmiştir.

Buna göre HBTÖ'ndeki faktörler aşağıdaki gibi isimlendirilmiştir.

1. Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Olumlu Tutumlar
2. Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Olumsuz Tutumlar

Ölçeğin Güvenirliği

Bir ölçeğin taşıması gereken en önemli özelliklerden biri olan güvenilirlik, bir ölçme aracıyla aynı koşullarda yapılan tekrarlı ölçümlerde, ölçüm değerinin kararlılığını ifade etmektedir (Öncü, 1994). Bu araştırmada ölçümlerin güvenilirliğinin tespit edilmesinde en çok kullanılan yöntemlerden zamana karşı değişmezlik ve iç tutarlık katsayılarının hesaplanması çalışmalarına yer verilmiştir.

Zamana karşı değişmezlik (Test-tekrar test güvenirligi): Bu yöntem, "bir ölçme aracının aynı denek grubuna aynı koşullarda önemli derecede hatırlamaları önleyecek kadar uzun, fakat ölçülecek özellikte önemli değişmeler olmasına izin vermeyecek kadar kısa bir zaman aralığında iki kez uygulanması" anlamına gelir (Özçelik, 1981).Buna göre, iki ölçümden elde edilen değerlerin korelasyon katsayısı ölçeğin güvenilirlik katsayısıdır. HBTÖ'nün tekrarlamalı ölçümlerinde benzer ölçüm değerine ulaşma durumunu belirlemek

üzere test-tekrar test yöntemi kullanılarak ölçek formu üç hafta ara ile aynı ilkokul öğrenci grubuna uygulanmıştır.

Tablo 6: Hayat Bilgisi Tutum Ölçeği Test-tekrar Test Güvenirlik Katsayıları

		X	S	r
HBTÖ	İlk Uygulama	1.3610	0.27742	0.63
	İkinci Uygulama	1.4210	0.25845	

Tablo 6'ya göre, test-tekrar test güvenirlik çalışması için HBTÖ'nin aynı öğrenci grubuna 3 hafta aryla iki kez uygulanmıştır. HBTÖ'nün toplam puan ortalaması, test uygulamasında 1.3610, tekrar test uygulamasında 1.4210 ve test-tekrar test korelasyon katsayısı 0.63 ($p < 0.001$) olarak belirlenmiştir. Tezbaşaran, (1996) tarafından ölçek geliştirme çalışmalarında öngörülen güvenirlik düzeyinin 0.70 olması gerektiği düşünüldüğünde alınır, ölçeğin test-tekrar test güvenirliğinin olması gerekenin çok az altında olduğu ifade edilebilir.

İç tutarlılık (Cronbach alfa) katsayısının hesaplanması: Cronbach alfa katsayısı, “ölçekte yer alan maddelerin varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile bulunan bir ağırlıklı standart değişim ortalaması” olarak tanımlanmıştır (Özdamar, 2002). Bunun yanı sıra bir ölçeğin güvenilir sayılabilmesi için, iç tutarlılık katsayısının 0,70 ve üzerinde olması önerilmektedir (Tavşancıl, 2002). HBTÖ'nin faktörler bazında Cronbach Alfa (α) güvenirlik katsayıları incelendiğinde, bütün faktörlerin yüksek güvenirlik değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Faktörlere göre alfa katsayısının dağılımı tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: HBTÖ'nin Cronbach Alfa (α) Güvenirlik Analizi Sonuçları

Faktör	Madde Sayısı	Madde Numaraları	Cronbach Alfa (α)
Faktör 1	12	1,2,3,4,5,7,8,9,11,12,14,15	,811
Faktör 2	3	6,10,13	,637
Toplam	15		,747

Güvenirlik analizinde maddelerin ait olduğu faktör grubundaki diğer maddelerle olan ilişkisi de değerlendirilmiştir. Her bir maddenin kendi faktör grubundaki madde-faktör toplam korelasyon değerlerinin 0,811 ile 0,637 arasında değiştiği belirlenmiştir. HBTÖ'nün iç tutarlık katsayısı 0,747 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında geliştirilen ölçeğin amacının güvenirliğinin yüksek olduğu söylenebilir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Sonuçlar

İlkokul öğrencilerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerine yönelik tutum düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan bir çok araştırmanın (Şahin ve diğerleri 2000;

Deveci, 2002; Güven, 2003; Tay ve diğerleri, 2006; Çalışkan, 2008; Demir ve Akengin; 2010) incelenmesi ile ihtiyaç duyularak geliştirilen bu ölçme aracının geliştirilmesi sürecinde ortaya çıkan sonuçlar şu şekilde maddelenebilir:

- HBTÖ ilişkin betimsel veriler incelendiğinde ölçek ortalama değerinin 1.3610, standart sapmasının ise 0.27742 olduğu görülmektedir. Bu veriler katılımcıların ortalamanın altında (ortalama 1.5) olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin hayat bilgisi dersine ilişkin tutumlarının olumsuz olduğu ifade edilebilir.
- Uzman değerlendirmesi ile kapsam geçerliğini sağlamayan 2 madde ölçekten tamamen çıkarılmış, 9 madde ise uzmanların tavsiyeleri göz önünde bulundurularak yeniden yazılmıştır.
- Yapılan analizlerde KMO örneklem uygunluk katsayısı 0.912, Barlett Sphericity (küresellik) testi χ^2 değeri ise 1987,220 ($p < .001$) bulunmuştur.
- Yapılan faktör analizinde ölçeğin alfa güvenirlik katsayısının 0,747 olduğu görülmüştür. Bu değer, ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu katsayının sosyal bilimlerde, bilimsel içerikli çalışmalarda 0,70 ve üzeri; yetenek, ilgi ve beceri gerektiren araştırmalarda ise 0,85 ve üzeri güvenirlik katsayısı beklenmektedir (Şencan, 2005).
- Bazı maddelerin ölçekten çıkarılması nedeniyle ikinci kez yapılan faktör analizi sonucunda 2 adet faktör altında toplanan ölçek maddelerinin ölçek puanlarındaki varyansın % 55.768'ini açıkladığı tespit edilmiştir.
- Ölçeğin güvenirliği için yapılan test-tekrar test güvenirlik çalışması ile HBTÖ'nin aynı öğrenci grubuna 3 hafta arayla iki kez uygulanmıştır. HBTÖ'nün toplam puan ortalaması, test uygulamasında 1.3610, tekrar test uygulamasında 1.4210 ve test-tekrar test korelasyon katsayısı 0.63 ($p < .001$) olarak belirlenmiştir. Bu değerler ölçeğin güvenirliğini arttırmaktadır.

Bu sonuçlar açısından değerlendirildiğinde, Hayat Bilgisi dersine yönelik tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenirliğinin belirlenmesine yönelik bulgular değerlendirildiğinde, ölçeğin eğitimcilerin güvenle kullanabilmesi açısından geçerli ve güvenilir bir araç olduğu ifade edilebilir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, bu çalışma kapsamında geliştirilen aracın, ilgili literatürdeki önemli bir eksikliği gidereceği, bundan sonraki çalışmalarda kullanılacak psikometrik nitelikleri yeterli bir ölçme aracı olma özelliği taşıdığı belirtilebilir. Ölçek bu Ek-1'de yer aldığı şekliyle konuyla ilgili araştırmalarda kullanılmaya hazır olduğu düşünülmektedir. "Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Tutum Ölçeği", öğretmenler tarafından hayat bilgisi derslerinde, araştırmacılar tarafından ise çeşitli araştırma desenlerinde kullanılabilir.

Öneriler

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizinde kullanılan verilerin toplandığı çalışma grubunun Samsun İli Vezirköprü ilçesi ve Giresun ili Merkez ilçesindeki öğrencilerden oluştuğu göz önünde tutulduğunda bu ölçeğin gelecekte yapılacak çalışmalar için farklı bölge ve illerde bulunan ilkökul öğrencilerine uygulanması ölçeğin geçerlik ve güvenirliğine katkı yapması açısından önemli görülmektedir. Bu ölçeğin kullanılmasıyla yapılacak araştırmaların ölçme aracının gücüne önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Binbaşıoğlu, C. (2003). Hayat Bilgisi Öğretimi. (Birinci Baskı), Ankara: Nobel Basımevi.
- Bloom, B.S. (1995). İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme. İstanbul: M.E. B Basımevi. (Çev. D.A. Özçelik)
- Büyüköztürk, Ş. (2009). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Elkitabı (İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum). Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
- Çalışkan, H.(2008).Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. 17. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Dede, Y. ve Yaman S. (2008). Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyon Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED) Cilt 2, Sayı 1, sayfa 19-37.
- Demir, S.B. ve Akengin, H. (2010). Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1 (1): 26-40.
- Deveci, H. (2002). Sosyal Bilgiler Dersinde Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına, Akademik Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi.Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.Eskişehir: Türkiye.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1997). Eğitim Psikolojisi. Arkadaş Yayınları. Ankara.
- Fidan, N. (1996). Okulda Öğrenme ve Öğretme. Alkım Yayınları. Ankara
- Field, A. (2002). Discovering Statistics Using SPSS. Sage Publications Ltd., UK: London.
- Güven, B. (2003). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Alan Bağımlılık- Alan Bağımsızlık Bilişsel Stil Boyutlarına Uygun Olarak Hazırlanan Öğretim Etkinliklerinin Akademik Başarı ve Tutumlar Üzerindeki Etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir: Türkiye
- Kan, A. ve Akbaş, A. (2005). Lise Öğrencilerinin Kimya Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1 (2)(227-237).
- Öncü H. (1994). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Matser Yayıncılık.
- Özçelik, D. A. (1981). Okullarda Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: ÜSYM-Eğitim Yayınları.
- Özdamar K. (2002). Paket Programlarla İstatistiksel Veri Analizi-1. 4. Baskı. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2002). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Birinci Baskı), Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2002). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Gazi Kitapevi. Ankara.
- Sönmez, V. (1998). Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu. Ankara: Ertem Yayıncılık.
- Şahin, T. ve diğerleri (2000). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerine Karşı Tutumları, Akademik Benlik Kavramları ve Bilişsel Öğrenme Düzeyleri. Ankara: EARGED.
- Şencan, H. (2005). Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlik ve Geçerlilik. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- T.C. M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2009). İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1, 2 ve 3. Sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- Taşdemir, M. (2000). Eğitimde Planlama ve Değerlendirme. Ankara: Ocak Yayınları.
- Tavşancıl, E. (2002). Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tay, B. ve Tay-Akyürek, B. (2006). Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumun başarıya etkisi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4 (1): 3-84.
- Tekin H. (1977). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Mars Matbaası.
- Tezbaşaran, A. A. (1996). Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

EK - 1: HAYAT BİLGİSİ DERSİNE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenci;

Aşağıdaki her bir cümleyi okuduktan sonra sana en uygun olan seçeneği işaretleyin. Cümlelerin hiçbirinin kesin olarak doğru **cevabı** yoktur. Bu bir **sınav değildir**. Kesinlikle ismini bu kâğıda yazmayın. Lütfen, her cümleyi baştan sona okuduktan sonra;

- Evet
- Kısmen
- Hayır

Seçeneklerinden yalnızca birini (X) işareti koyarak işaretleyin.

1. BÖLÜM: Kişisel Bilgiler

1. Sınıfınız:	2. Sınıf ()	3. Sınıf ()
2. Cinsiyetiniz: Kız()Erkek ()		

2. BÖLÜM: Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Tutum İfadeleri

	Evet	Kısmen	Hayır
1. Hayat Bilgisi dersinde ülkemizi tanırız.	()	()	()
2. Hayat Bilgisi dersi neşe verir.	()	()	()
3. Hayat Bilgisi dersi günlük hayatımızı kolaylaştırır.	()	()	()
4. Hayat Bilgisi dersi sorumluluk kazandırır.	()	()	()
5. Hayat Bilgisi dersi kolaydır.	()	()	()
6. Hayat Bilgisi dersineğlenceli bulmuyorum.*	()	()	()
7. Hayat Bilgisi dersi yardımlaşma ve dayanışmayı öğretir.	()	()	()
8. Hayat Bilgisi dersi sorunlarımı çözmeyi öğretir.	()	()	()
9. Hayat Bilgisi dersinde araştırma yapmak hoşuma gider.	()	()	()
10. Hayat Bilgisi dersindeki bazı konular beni üzer.*	()	()	()
11. Hayat Bilgisi dersinde mutlu olurum.	()	()	()
12. Hayat Bilgisi dersi sayesinde ülkemi severim.	()	()	()
13. Hayat Bilgisi dersinde sıkılırım.*	()	()	()
14. Hayat Bilgisi dersinde kendimi rahat hissederim.	()	()	()
15. Hayat Bilgisi ödevlerimi zevkle yaparım.	()	()	()

Teşekkürler...

* Olumsuz maddeler (Uygulama formunda işaret kullanılmamıştır)